УДК 339.35
DOI: 10.31891/2307-5740-2018-262-5(1)-221-226

МЕЛЬНИК І. М.
Львівський торговельно-економічний університет

ФАКТОРИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ СФЕРИ ТОВАРНОГО ОБІГУ: СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

У статті виокремлено проблематику соціально-економічної модернізації сфери товарного обігу. Проаналізовано основні підходи до визначення модернізаційних процесів в економіці та у сфері товарного обігу. Наведені підходи до класифікації факторів модернізації товарного обігу. Фактори модернізації класифікують у межах соціальної, економічної, організаційної та політичної складової; зовнішнього та внутрішнього середовища; інтернаціоналізаційних та глобалізаційних процесів; еволюційних та революційних (інноваційних) процесів; інституціональних змін; екстенсивних та інтенсивних факторів. Доведено відсутність загальновизнаного науково-методичного підходу до визначення та класифікації факторів, що впливають на модернізацію сфери товарного обігу. Сформовано узагальнену таблицю факторів модернізації та виділено фактори модернізації сфери товарного обігу прямої та непрямої дії. Запропоновано фактори модернізації сфери товарного обігу в контексті гіперглобалізації, до яких відносяться соціополітична монополізація; цифрове суспільство; інформаційна економіка. Розроблено узагальнену класифікацію факторів модернізації сфери товарного обігу за характером впливу.

Ключові слова: фактори, модернізація, товарний обіг, класифікація.

MELNYK I.
Lviv University of Trade and Economics

FACTORS OF SOCIAL AND ECONOMICAL MODERNIZATION OF COMMODITY CIRCULATION: ESSENCE AND CLASSIFICATION

The article outlines the issues of socio-economic modernization of the sphere of commodity circulation. The main approaches to the definition of modernization processes in the economy and in the field of commodity circulation are analyzed. It is determined that modern society is characterized by rapid changes and activation of the interaction of subjects of different levels, which determines the availability of different approaches to the interpretation of the factors of modernization in general and the sphere of commodity circulation in particular. In addition to the purely economic component of modernization processes in the modern global dimension, social component is significantly influenced by. The approaches to the classification of factors of modernization of commodity circulation are given. The factors of modernization are classified within the limits of: social, economic, organizational and political components; external and internal environment; internationalization and globalization processes; evolutionary and revolutionary (innovative) processes; institutional changes; extensive and intensive factors. The absence of a generally accepted scientific and methodical approach to the definition and classification of factors influencing the modernization of the sphere of commodity circulation has been proved. A generalized table of modernization factors has been formed and the factors of modernization of the sphere of commodity circulation of direct and indirect action are highlighted. The factors of modernization of the sphere of commodity circulation in the context of hyperglobalization are proposed, which include: sociopolitical monopolization; digital society; informational economy. A generalized classification of the factors of modernization of the sphere of commodity circulation by the nature of influence is developed. The value of such a classification is the subsequent reaction of the interested subjects of macro stimulating or stimulating effect of the above factors. In general, there are three possible reactions - the creation of prerequisites for the formation of incentive factors and their support at the institutional level; formation of a policy of purposeful influence on disinfecting factors in order to minimize the manifestations of their negative consequences; the adaptation of the sphere of commodity circulation to the negative influence of disinfecting factors in case of impossibility to influence them.

Key words: factors, modernization, commodity circulation, classification.

Постановка проблеми. Процеси модернізації економічних систем не виникають спонтанно та зазвичай обумовлені впливом низки факторів, склад та специфіка яких залежать не лише від розвитку соціально-економічних відносин у межах певної країни, а й обумовлені глобалізаційними процесами. Сфера товарного обігу – не виключення, оскільки саме у цій сфері чітко прослідковуються зміни соціально-економічних потреб суспільства крізь призму зростаючого попиту на певні види товарів та подальшу вимушену модернізацію товарного обігу відповідно до очікувань і уподобань потенційних покупців та загальносвітових тенденцій. Тому актуальною проблемою є визначення факторів соціально-економічної модернізації сфери товарного обігу з урахуванням сучасних реалій розвитку економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Модернізація сфери товарного обігу та визначення факторів, що на неї впливають, досліджуються у працях таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як Балакірєва О.М., Васильців Т.Г., Геєць В.М., Крикавський Є.В., Сіденко В.Р. та інші.

На сьогодні не вирішеною проблемою є відсутність загальновизнаного науково-методичного підходу до визначення та класифікації факторів, що впливають на модернізацію сфери товарного обігу в умовах глобалізаційних змін.

Цілі дослідження. Основним завданням дослідження є визначення факторів соціально-економічної модернізації сфери товарного обігу в умовах глобалізаційних процесів.

Основні результати дослідження. Еволюція товарного обігу відбувалась під впливом різних факторів, що були актуальними у визначений період часу. Суто «технологічний» підхід був притаманний періоду

активного розвитку промисловості та нагромадження капіталу, де безпосереднє виробництво продукції та максимізація масштабів такого виробництва були головним стратегічним орієнтиром для товаровиробників, а товарному обігу відводилось другорядне значення. Поступово «ефект масштабу» перестав відігравати визначальну роль і акцент змістився у соціоцентричну площину з орієнтацією на потенційний попит та задоволення потреб суспільства у певних видах товарів з визначеними характеристиками за умов обмеженої платоспроможності, тобто сфера товарного обігу почала «диктувати правила поведінки» учасникам ринків. Будь-які соціально-економічні потрясіння змінювали систему товарного обігу внаслідок необхідності виходу економіки та соціуму з «шокового стану». При цьому зміни відбувались як на рівні державного управління, так і на рівні функціонування окремих суб'єктів господарювання, паралельно стимулюючи виникнення новаторських ідей та інноваційних підходів у сфері товарного обігу. Відбувалось формування сучасного суспільства, яке за теорією Е. Гідденса має три основні риси: зростаюча швидкість змін соціальних процесів, особливо швидкість змін технологій; втягування соціально та інформаційно відмінних районів світу у взаємодію один з одним, що проявилось у процесах глобалізації; зміна внутрішньої природи сучасних інститутів [1]. Тобто сучасному суспільству притаманні швидкі зміни та активізація взаємодії суб'єктів різних рівнів, що обумовлює наявність різних підходів до трактування факторів модернізації в цілому та сфери товарного обігу зокрема.

У контексті дослідження необхідно підкреслити відсутність загальновизнаного науково-методичного підходу до визначення та класифікації факторів, що впливають на модернізацію сфери товарного обігу. Тому доцільно проаналізувати підходи науковців до визначення основних факторів, що впливають на модернізацію соціально-економічних систем і на основі загальновизнаних підходів та сучасних тенденцій сформувати власне бачення та класифікацію факторів модернізації сфери товарного обігу.

Стосовно сфери товарного обігу, то у науковій літературі існують достатньо розрізнені підходи до виокремлення факторів соціально-економічної модернізації зазначеної сфери. Так, Шабуня О.Н. [2, с. 22] виділяє дві основні групи факторів: екстенсивні та інтенсивні. До екстенсивних відносяться грошові доходи населення (купівельні фонди населення); товарні ресурси (товарні запаси на початок періоду плюс всі надходження товарів); чисельність населення, що обслуговується; чисельність працівників торгівлі; товарні запаси; торгові площі. Інтенсивні фактори такі – відсоток охоплення роздрібним товарообігом купівельних фондів; відсоток використання товарних ресурсів (відношення товарообігу до товарних ресурсів); товарообіг на одну людину; продуктивність праці працівників; швидкість обігу товарів; товарообіг на 1 м^2 торгової площі. Необхідно відмітити, що наведений підхід дещо обмежений і не враховує інноваційної складової модернізації сфери товарного обігу, яка притаманна сучасним реаліям. Хоча методики розподілу основних факторів, що впливають на розвиток роздрібного товарообігу на дві великі групи, дотримуються також інші науковці (наприклад Р. П. Валевич та Г. А. Давидов [3]), умовно поділяючи їх на макроекономічні та мікроекономічні. При цьому підкреслюючи відмінності в ступені їх впливу та наявність внутрішніх взаємозв'язків, що обумовлює необхідність класифікації таких факторів за наступними ознаками: за значимістю (основні та другорядні); за ступенем деталізації (прості та складні); за характером дії (екстенсивні та інтенсивні); за часом дії (постійні та тимчасові); за характером їх участі в процесі товарного обігу (об'єктивні та суб'єктивні). Представлена класифікація є більш агрегованою і стандартизованою, що дозволяє охопити практично всі специфічні елементи сфери товарного обігу за рахунок включення конкретизованих факторів у розширену класифікацію за наведеними ознаками.

У [4, с.60] виділяють зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на розвиток і процеси модернізації сфери товарного обігу, та характеризують основні тенденції, притаманні сучасним реаліям функціонування учасників сфери товарного обігу.

Отже, враховуючи вище зазначені підходи та класифікації, що представлені у інших наукових працях [5, 6], фактори соціально-економічної модернізації сфери товарного обігу зазвичай досліджують у розрізі:

- соціальної, економічної, організаційної та політичної складової;
- зовнішнього та внутрішнього середовища;
- інтернаціоналізаційних та глобалізаційних процесів;
- еволюційних та революційних (інноваційних) процесів;
- інституціональних змін;
- екстенсивних та інтенсивних факторів.

На основі результатів проведеного контент-аналізу наукових публікацій згрупуємо фактори соціально-економічної модернізації сфери товарного обігу в табл. 1. Оскільки у межах дослідження розглядаються соціально-економічні аспекти, пропонується виділити економіко-організаційні фактори та соціально-політичні фактори у розрізі основних складових, що виділені у науковій літературі та активно застосовуються для характеристики процесів модернізації різних сфер і сфери товарного обігу зокрема. Такий поділ обумовлений різним рівнем впливу на процеси товарного обігу соціально-політичних факторів та економіко-організаційних. Оскільки останні є більш динамічними і гнучкими з позиції управлінського впливу.

Також доцільно відмітити, що універсальної та вичерпної класифікації факторів соціально-економічної модернізації сфери товарного обігу на сьогодні не існує, оскільки динамізм розвитку досліджуваної сфери передбачає постійну модернізацію основних процесів та окремих її складових.

Таблиця 1

Фактори соціально-економічної модернізації сфери товарного обігу
(сформовано з використанням [7–14])

Складові формування	Економіко-організаційні фактори	Соціально-політичні фактори
Зовнішнє середовище	процентна ставка банківського кредиту; інфляційні процеси; рівень розвитку конкурентних відносин; норми оподаткування; рівень безробіття; товарні ресурси; попит споживачів на товари; пропозиція товарів на ринку; ціни на товари; діяльність конкурентів на споживчому ринку; недобросовісна конкуренція; місце розташування й імідж (реальне та віртуальне розташування магазину, імідж роздрібного торговця, позиція й репутація); високий рівень прибутків галузі	відношення уряду до галузей економіки та регіонів держави; купівельні фонди населення, чисельність населення, що обслуговується; рівень життя і реальні грошові доходи населення, які обслуговуються; розвиток ринкової інфраструктури; збільшення вимогливості покупців та значимості демографічних факторів; індивідуалізація торговельного обслуговування покупців; безпосередній вибір споживача; специфіка національного споживання; зміни у розподілі доходів населення на споживання та заощадження
Внутрішнє середовище	забезпечення товарними ресурсами; ефективність використання трудових ресурсів у сфері товарного обігу; ефективність використання основних засобів у сфері товарного обігу (кількість магазинів, середня торговельна площа одного магазина, товарообіг на 1 кв. м. торгової площі); чисельність торговельних працівників; еволюція роздрібних торговельних об’єктів; управління запитами споживачів; цінова прозорість; диверсифікація діяльності роздрібних торговельних підприємств; внутрішнє середовище та базовий продукт (внутрішнє середовище магазину, атмосфера, дизайн, асортимент товарів); переорієнтація споживачів із цінового на якісні параметри під час купівлі товарів; низький рівень забезпеченості населення торговими площами; розвиток торгових форматів західного зразка і мереж; стимули всередині магазину (сприйняття співвідношення "ціна-якість", ефективність подання товарів, рівень наданих послуг); збільшення обсягів закупівлі товарів	посилення значення нецінової конкуренції; посилення конкуренції на рівні торгових марок і брендів; покращення культури споживання; політика роботи з клієнтами та залучення постійних клієнтів (розвиток та закріплення відносин із клієнтами)
Глобалізаційні процеси	технологічність товарного обігу; монополізація ринків	екологізація сфери товарного обігу; вплив на сферу товарного обігу міжнародних інституцій
Інтернаціона-лізаційні процеси	розвиток зовнішньоторговельних відносин; експансія капіталу у сферу товарного обігу; конкурентоспроможність економіки на зовнішніх товарних ринках; структура експорту/імпорту товарів; ступінь відкритості економіки (протекціонізм)	активізація участі у міжнародних асоціаціях та професійних об’єднаннях сфери товарного обігу
Інституціона-льні зміни	приватизація об’єктів сфери товарного обігу; адміністративні бар’єри	стабільність законодавства у сфері товарного обігу; лобіювання інтересів окремих учасників товарного обігу
Екстенсивні	товарні ресурси (товарні запаси на початок періоду плюс всі надходження товарів); чисельність працівників торгівлі; товарні запаси; торгові площі; розвиненість торгової мережі; введення в експлуатацію нових торговельних об’єктів	чисельність населення, що обслуговується; грошові доходи населення (купівельні фонди населення)
Інтенсивні	відсоток охоплення роздрібним товарообігом купівельних фондів; якість торговельного обслуговування; відсоток використання товарних ресурсів (відношення товарообігу до товарних ресурсів); товарообіг на одну людину; продуктивність праці працівників сфери товарообігу; швидкість обігу товарів; товарообіг на 1 м^2 торгової площі; нові методи і форми продаж; нові стандарти обладнання у сфері товарного обігу	поведінка покупців і специфіка сегменту ринку

У таблиці 1 представлений традиційний підхід до виокремлення факторів модернізації сфери товарного обігу, основні складові якого зустрічаються у більшості публікацій. Однією з особливостей представленої у табл. 1 класифікації є певна «універсальність» факторів зовнішнього середовища або макрорівня, внаслідок їх впливу не лише на сферу товарного обігу, а й на інші сфери. Так, загальний рівень життя населення і його купівельна спроможність обумовлюються станом економіки та ефективністю державного управління, а це безпосередньо впливає на сферу товарного обігу, активізуючи або зменшуючи попит на певні види товарів. Процеси модернізації сфери товарного обігу прискорюються або навпаки гальмуються з урахуванням вище зазначених факторів. Тобто можна вести мову про фактори модернізації сфери товарного обігу прямої та непрямої дії. Саме фактори непрямої дії формують загальне середовище функціонування суб'єктів підприємницької діяльності та надзвичайно складно трансформуються за рахунок впливу окремих суб'єктів, а їх сутність у більшості випадків має соціально-політичний характер.

Фактори прямої дії безпосередньо пов'язані зі сферою товарного обігу та ініціюють процеси модернізації внаслідок зростаючої конкуренції, зміни технологічної складової, концентрації та диверсифікації відповідного ринку.

Відмітимо, що гіперглобалізація, флагманами якої є найбільш розвинені країни та фінансово-промислові групи, здійснює дуальний вплив на процеси модернізації сфери товарного обігу, оскільки з однієї сторони стимулюючи інноваційну діяльність та розвиток інфраструктури забезпечує «стирання кордонів» та активізацію торгових взаємовідносин, а з іншої сторони, у «погоні» за надприбутками нівелюються інтереси окремих держав та національних суб'єктів господарювання, що призводить до диспропорцій соціально-економічного розвитку на місцях. Враховуючи вище викладене, доцільно виділити фактори модернізації сфери товарного обігу в контексті гіперглобалізації (табл. 2).

Таблиця 2

Фактори модернізації сфери товарного обігу в контексті гіперглобалізації (авторська розробка)

Гіперглобалізація		
Політична складова «соціополітична монополізація»	Соціальна складова «цифрове суспільство»	Економічна складова «інформаційна економіка»
монополізація влади корпораціями на окремих світових та регіональних ринках; лобіювання інтересів корпорацій-учасників сфери товарного обігу не лише у межах певних країн, а й у межах цілих регіонів; формування обмежень розвитку ринків (праці, капіталу, технологій та ін.); збереження управлінцями власних бюрократичних позицій за рахунок імітації реальних дій та реформ у сфері товарного обігу	віртуальний соціум споживачів товарів; «стирання кордонів» товарного обігу; формування суспільної думки у цифровому просторі товарного обігу; маніпулювання «цінностями» суспільства під час здійснення вибору товарів; просування «уявної індивідуальності» (всі товари тільки особисто для вас згідно з Вашими уподобаннями)	урбанізація товарного обігу (концентрація товарного обігу у великих містах з відповідною інформаційно-комунікаційною інфраструктурою); інтернет-торгівля; інтернет речей; віртуальні розрахунки у сфері товарного обігу; вимушений розвиток інфраструктури внаслідок інтернет-торгівлі і впливу монополій; інтеграція ритейлу і цифрового простору особливо у сфері товарного обігу непродовольчих товарів

Наведені у табл. 2 фактори поділяються на три основні складові, що характеризують сучасні тенденції у сфері товарного обігу і є найбільш вживаними у дослідженнях з модернізації соціально-економічних систем. Соціополітична монополізація, цифрове суспільство та інформаційна економіка є одними з головних трендів модернізаційних процесів у сфері товарного обігу, а сила прояву цих трендів обумовлена розвиненістю країни та необхідним інфраструктурним забезпеченням.

Чітко визначити характер впливу факторів модернізації достатньо важко, однак можливо. Така ситуація потребує розмежування факторів модернізації сфери товарного обігу на стимулюючі та дестимулюючі, з подальшим визначенням реакції суб'єктів сфери товарного обігу на їх вплив. Узагальнену класифікацію факторів модернізації сфери товарного обігу за характером впливу наведено у табл. 3.

Цінність такої класифікації полягає у подальшій реакції зацікавлених суб'єктів макро- та мезорівня на дестимулюючий або стимулюючий вплив наведених факторів. В цілому можливі три варіанти реакцій – створення передумов формування стимулюючих факторів та їх підтримка на інституціональному рівні; формування політики цілеспрямованого впливу на дестимулюючі фактори з метою мінімізації проявів їх негативних наслідків; адаптація сфери товарного обігу до негативного впливу дестимулюючих факторів у разі неможливості впливати на них.

Висновки. Отже, як свідчать результати досліджень, особливе місце у вище зазначених процесах відведено державному регулюванню модернізації сфери товарного обігу, оскільки формування належного інституціонального середовища обумовлює ефективність модернізаційних процесів у різних сферах. Державне регулювання товарного обігу у межах країни та під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності призначене для мінімізації впливу негативних факторів різного рівня і природи походження та забезпечує захист внутрішнього ринку з лобіюванням інтересів вітчизняних товаровиробників на світових ринках. Особливості державного регулювання полягають в концентрації управлінських зусиль для

вирішення актуальних проблем сфери товарного обігу за рахунок її модернізації, відповідно до актуальних тенденцій та викликів світової та національної економіки.

Таблиця 3

Узагальнена класифікація факторів модернізації сфери товарного обігу за характером впливу
(авторська розробка)

Складові	Фактори	
	Стимулюючі	Дестимулюючі
Політична	Активізація участі у міжнародних асоціаціях та професійних об'єднаннях сфери товарного обігу; приватизація об'єктів сфери товарного обігу; стабільність законодавства у сфері товарного обігу	Монополізація влади корпораціями на окремих світових та регіональних ринках; Лобіювання інтересів корпорацій-учасників сфери товарного обігу не лише у межах певних країн, а й у межах цілих регіонів; Формування обмежень розвитку ринків (праці, капіталу, технологій та ін.); Збереження управлінцями власних бюрократичних позицій за рахунок імітації реальних дій та реформ у сфері товарного обігу; адміністративні бар'єри; лобіювання інтересів окремих учасників товарного обігу
Соціальна	Віртуальний соціум споживачів товарів; «стирання кордонів» товарного обігу; формування суспільної думки у цифровому просторі товарного обігу; індивідуалізація торговельного обслуговування покупців; безпосередній вибір споживача; покращення культури споживання; політика роботи з клієнтами та залучення постійних клієнтів (розвиток та закріплення відносин із клієнтами); збільшення вимогливості покупців та значимості демографічних факторів; специфіка національного споживання; переорієнтація споживачів із цінового на якісні параметри під час купівлі товарів	Маніпулювання «цінностями» суспільства під час здійснення вибору товарів; Просування «уявної індивідуальності» (всі товари тільки особисто для Вас згідно з Вашими уподобаннями); низький рівень забезпеченості населення торговими площами;
Економічна	Інтернет-торгівля; Інтернет речей; Віртуальні розрахунки у сфері товарного обігу; Вимушений розвиток інфраструктури внаслідок інтернет-торгівлі і впливу монополій; Інтеграція ритейлу і цифрового простору особливо у сфері товарного обігу непродовольчих товарів; високий рівень прибутків галузі; розвиток торгових форматів західного зразка і мереж; збільшення обсягів закупівлі товарів; технологічність товарного обігу; розвиток зовнішньоторговельних відносин; експансія капіталу у сферу товарного обігу; конкурентоспроможність економіки на зовнішніх товарних ринках; нові методи і форми продаж; нові стандарти обладнання у сфері товарного обігу	Урбанізація товарного обігу (концентрація товарного обігу у великих містах з відповідною інформаційно-комунікаційною інфраструктурою); недобросовісна конкуренція;

Література

1. Гидденс Э. Последствия модернити / Э. Гидденс // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология ; [подред. В. Л. Иноземцева]. – М., 1999. – С. 101–122.

2. Шабуня О. Н. Экономика торговли : учебно-методический комплекс / О. Н. Шабуня. – Минск : БГАТУ, 2017. – 136 с.

3. Экономика организаций торговли : учебное пособие для вузов / [Р. П. Валевич и др.] ; под ред. Р. П. Валевич, Г. А. Давыдовой. – Минск : БГЭУ, 2010. – 371 с.

4. Дмитренко І. А. Структурні трансформації роздрібної торгівлі України : дис. … канд. екон. наук : 08.00.03 / Дмитренко Інна Андріївна. – Львів, 2015. – 235 с.

5. Сотніченко О. А. Товарообіг країни та фактори, які на нього впливають / О. А. Сотніченко // Економіка та держава. – 2012. – № 3. – С. 94–97.

6. Гринів Б. В. Економічний аналіз торговельної діяльності : [навч. посіб.] / Б. В. Гринів. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 392 с.

7. Григорян Р. А. Товарооборот розничного торгового предприятия: понятия и факторы его определяющие / Р. А. Григорян // Наука и образование сегодня. – 2016. – № 5(6). – С. 29–32

8. Баженов Ю. К. Розничная торговля в России : [монография] / Ю. К. Баженов. – М. : ИНФРА-М, 2011. – 239 с.

9. Багомедов С. Г. Управление товарооборотом торговой фирмы / С. Г. Багомедов, С. Т. Мурсалов, Р. А. Ярахмедов // Транспортное дело России. – 2006. – № 11. – С. 60–62.

10. Предєін А. Розвиток роздрібних торговельних підприємств в Україні / А. Предєін // Товари і ринки. – 2013. – № 2. – С. 18–29.

11. Буцяк Н. С. Сучасний стан і перспективи розвитку роздрібного товарообігу підприємств торгівлі в Україні / Н. С. Буцяк Т. Г. Васильців // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. − Вип. 20.15. – С. 131–137.

12. Михайлова Е. Ключевые маркетинговые факторы успеха в сфере розничной торговли / Е. Михайлова // Маркетинг. – 2005. – № 5. – С. 105–115.

13. Асаулюк С. Л. Сутність і методика економічної оцінки розвитку підприємств роздрібної торгівлі / С. Л. Асаулюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. − Вип. 19.11. – С. 107–113.

14. Крикавський Є. В. Обґрунтування напрямів розвитку підприємств роздрібної торгівлі України в умовах кризи / Є. В. Крикавський, Н. С. Косар, Н. Є. Кузьо // Технологический аудит и резервы производства. – 2014. – № 5(2). – С. 62–68.

References

1. Giddens Je. Posledstvija moderniti / Je. Giddens // Novaja postindustrial'naja volna na Zapade. Antologija ; [podred. V. L. Inozemceva]. – M., 1999. – S. 101–122.

2. Shabunja O. N. Jekonomika torgovli : uchebno-metodicheskij kompleks / O. N. Shabunja. – Minsk : BGATU, 2017. – 136 s.

3. Jekonomika organizacij torgovli : uchebnoe posobie dlja vuzov / [R. P. Valevich i dr.] ; pod red. R. P. Valevich, G. A. Davydovoj. – Minsk : BGJeU, 2010. – 371 s.

4. Dmytrenko I. A. Strukturni transformatsii rozdribnoi torhivli Ukrainy : dys. … kand. ekon. nauk : 08.00.03 / Dmytrenko Inna Andriivna. – Lviv, 2015. – 235 s.

5. Sotnichenko O. A. Tovaroobih krainy ta faktory, yaki na noho vplyvaiut / O. A. Sotnichenko // Ekonomika ta derzhava. – 2012. – № 3. – S. 94–97.

6. Hryniv B. V. Ekonomichnyi analiz torhovelnoi diialnosti : [navch. posib.] / B. V. Hryniv. – K. : Tsentr uchbovoi literatury, 2011. – 392 s.

7. Grigorjan R. A. Tovarooborot roznichnogo torgovogo predprijatija: ponjatija i faktory ego opredeljajushhie / R. A. Grigorjan // Nauka i obrazovanie segodnja. – 2016. – № 5(6). – S. 29–32

8. Bazhenov Ju. K. Roznichnaja torgovlja v Rossii : [monografija] / Ju. K. Bazhenov. – M. : INFRA-M, 2011. – 239 s.

9. Bagomedov S. G. Upravlenie tovarooborotom torgovoj firmy / S. G. Bagomedov, S. T. Mursalov, R. A. Jarahmedov // Transportnoe delo Rossii. – 2006. – № 11. – S. 60–62.

10. Prediein A. Rozvytok rozdribnykh torhovelnykh pidpryiemstv v Ukraini / A. Prediein // Tovary i rynky. – 2013. – № 2. – S. 18–29.

11. Butsiak N. S. Suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku rozdribnoho tovaroobihu pidpryiemstv torhivli v Ukraini / N. S. Butsiak T. H. Vasyltsiv // Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. – 2010. − Vyp. 20.15. – S. 131–137.

12. Mihajlova E. Kljuchevye marketingovye faktory uspeha v sfere roznichnoj torgovli / E. Mihajlova // Marketing. – 2005. – № 5. – S. 105–115

13. Asauliuk S. L. Sutnist i metodyka ekonomichnoi otsinky rozvytku pidpryiemstv rozdribnoi torhivli / S. L. Asauliuk // Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. – 2009. − Vyp. 19.11. – S. 107–113.

14. Krykavskyi Ye. V. Obgruntuvannia napriamiv rozvytku pidpryiemstv rozdribnoi torhivli Ukrainy v umovakh kryzy / Ye. V. Krykavskyi, N. S. Kosar, N. Ye. Kuzo // Tekhnolohycheskyi audyt y rezervы proyzvodstva. – 2014. – № 5(2). – S. 62–68.

Рецензія/Peerreview : 29.09.2018 Надрукована/Printed : 05.11.2018
Рецензент: д. е. н., проф. Рудніченко Є.М.